

Rašinys: nežinomo teksto analizė ir interpretacija, probleminio klausimo svarstymas

Interpretacijos planas ir analizės būdai

Problema ir jos sprendimas kūrinyje

Kūrinių analizės pavyzdžiai

Svarbiausia meno užduotis – atskleisti nematomus žmogaus ir pasaulio ryšius. (Watts George Frederic (Džordžas Frederikas Vòtsas))

George Frederic Watts OM RA buvo britų tapytojas ir skulptorius, susijęs su simbolistų judėjimu. Jis pasakė: „Aš piešiu idėjas, o ne daiktus“.

https://en.wikipedia.org/wiki/George_Frederic_Watts

Džordžas Frederikas Votsas „Viltis“ 1886

Pasiekimų lygiai

37.2. Pagrindiniame ir viduriniame ugdyme, kai mokinių pasiekimai vertinami pažymiais, jie siejami su pasiekimų lygiais: slenkstinis (I) lygis – 4, patenkinamas (II) lygis – 5–6, pagrindinis (III) lygis – 7–8, aukštesnysis (IV) lygis – 9–10.

38. Aprašant pasiekimų lygių požymius, naudojamos šios mokinių pasiekimų lygius rodančios skalės:

38.1. kognityvinių gebėjimų kokybės:

38.1.1. įvardija (atpažįsta, randa) – mokinys atlieka informacijos atkūrimo, identifikavimo, radimo užduotis;

38.1.2. aptaria (apibūdina) – mokinys nusako objekto ar reiškinių esminius bruožus, savybes, požymius, sąsajas su kitais objektais ar reiškiniais;

38.1.3. apibendrina – mokinys padaro išvadą, remdamasis teksta, konteksta, pagrįstais duomenimis, faktais;

38.1.4. analizuoja – mokinys randa reikiamus požymius, savybes, charakteristikas ar parametrus, skaido į dalis, apmąsto, svarsto, kaip kuriama prasmė;

38.1.5. interpretuoja – mokinys komentuoja dalyko (teksto, sąvokos, teorijos, meno kūrinio) prasmę, atskleidžia savitą literatūros kūrinio (meninio teksto), spektaklio, filmo, paveikslo ir pan. prasmę;

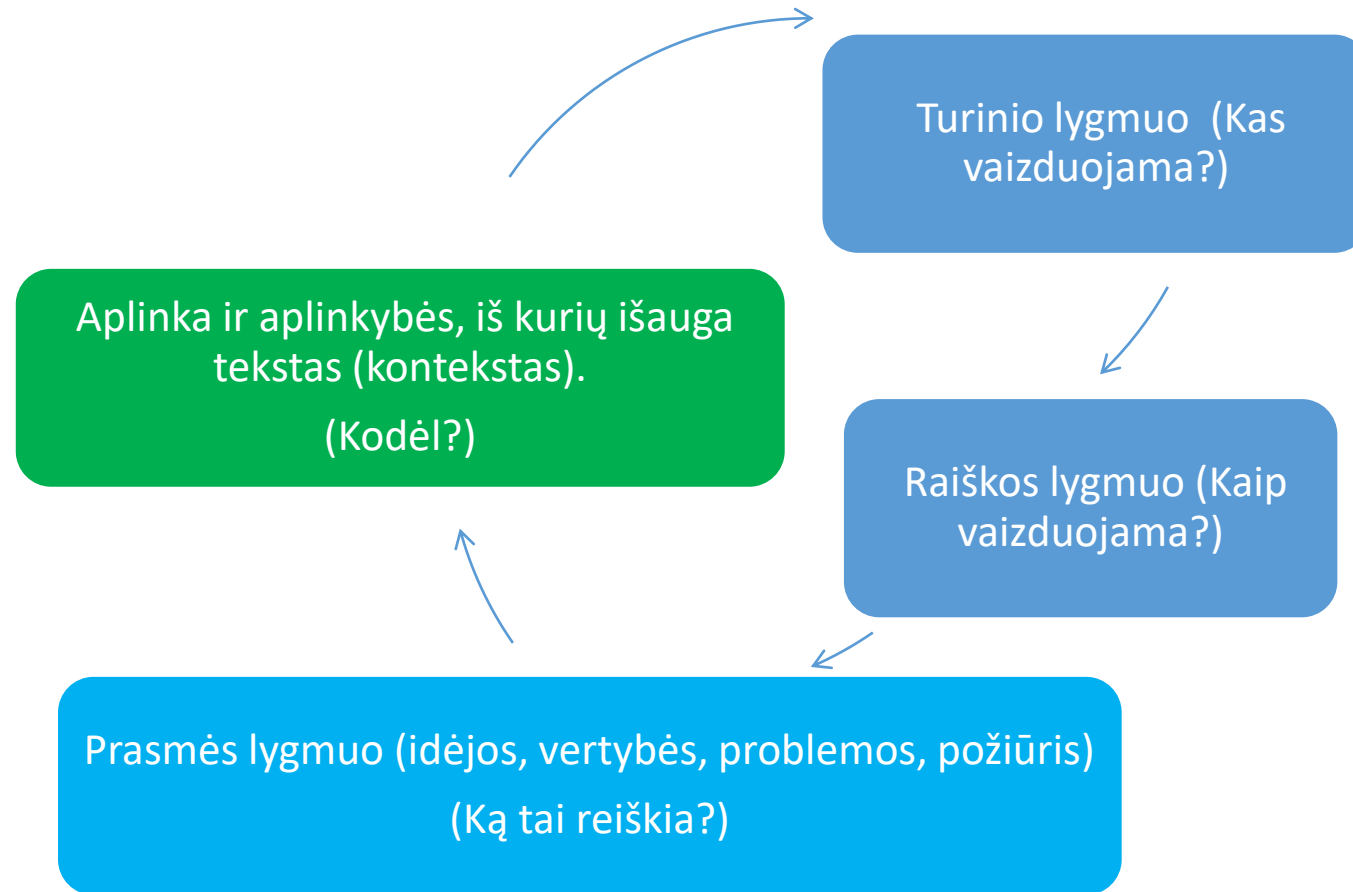
38.1.6. vertina – mokinys išsako savo nuomonę apie tam tikrą dalyką (kūrinį, faktą, reiškinį ir kt.), aptaria ir kitų nuomones, polemizuoja;

38.1.7. kuria – mokinys kelia idėjas, siūlo problemų sprendimus, kuria sakytinius, rašytinius, multimodalius tekstus, lanksčiai naudodamas kūrybos būdus ir priemones, tobulina, pristato ir dalijasi kūrybos rezultatais;

Analizės ir interpretacijos būdai ir tikslai

1. **Išanalizuoti tekstą visais lygmenimis.** Turinio, raiškos, idėjų (prasmės), konteksto lygmenimis (atidusis skaitymas).
2. Išanalizuoti tekstą **temos ar pasirinkto aspekto požiūriu** ir jų atskleidimą tekste (duoto teksto interpretacija).
3. Išanalizuoti **problema**, atskleisti **pateikto teksto problemos** sprendimą ir **savo vertinimą** ir daryti pagrįstas išvadas (probleminio klausimo svarstymas).
5. Aptarti publicistinio teksto temos ar problemos **aktualumą**, autoriaus **tikslus**, pateikiamus argumentus ir jų įtaigumą (kalbėjimas).

Analizės lygmenys

Interpretacijos užduoties pobūdis

Brandos egzamino užduotyje pateikiamas literatūros tekstas (fragmentas) ir siūlomas vienas iš galimų interpretacinių aspektų.

- Mokinys ar mokinė gali pasirinkti interpretuoti tekstą **pateiktu** arba savo **pasirinktu** interpretaciniu aspektu (**reikia dviejų lygmenų**).
- Rašinio **pavadinimas** gali būti arba užduotyje suformuluotas **interpretacinis aspektas**, arba mokinio pasirinktas interpretacinis aspektas.

Vertinimo kriterijai

Teksto (fragmento) interpretavimo turinys vertinamas atsižvelgiant į tris kriterijus (surinkti taškai bendrame vertinime dauginami iš dviejų).

- 1) analizuojamo teksto **turinio** suvokimas, rėmimasis kontekstais;
- 2) teksto **analizė, interpretacija** (būtina **raiškos** analizė);
- 3) rašinio struktūra, rišlumas.
- 4) **Kalbos taisyklingumo ir teksto raiškos** (1) gramatika ir leksika; 2) rašyba; 3) skyryba; 4) teksto raiška) **vertinimas** (surinkti taškai pridedami prie turinio taškų).

Analizuojamo teksto suvokimas, rėmimasis kontekstais

Analizuojamo teksto suvokimas, rėmimasis kontekstais.

1. Reikia suformuluoti analizuojamo teksto temą, problemą (-as), idėją ir jas apibendrinti pasitelkus kontekstus:

a) literatūrinį, b) istorinį, c) biografinį.

2. Išskirti interpretacinio aspekto dėmenis, atskleisti sąsajas tarp jų.
3. Suformuluoti pavadinimą: galima rinktis siūlomą aspektą arba pačiam sugalvoti.

Kūrinio sluoksniai pagal V. Zaborskaitę

I. Kalbinė raiška:

- fonetinis lygmuo;
- leksinis (gramatinis ir semantinis) lygmuo;
- Sintaksinis-intonacinis lygmuo.

II. Vaizduojamasis pasaulis:

- Veikėjai, įvykiai, veiksmai, erdvė, laikas.

III. Bendroji visumos prasmė (idėjinis emocinis turinys):

autorius idėja, problema, pagrindinė mintis.

Suprasti tekstą gali padėti atidusis skaitymas (turinio ir raiškos lygmenų analizė, kontekstas)

Maironis *Poeta*

„Sudieu“ juk kartkartėmis girdėjau

Gal iš krūtinės nešaltos;

Bet vieno, vieno negalėjau

Lig šiol užmiršti niekados!..

Nebuvo žodžių nei dejonės;

Nebiro ašaros, oi ne!

Tiktai pasaulis ir jo žmonės

Išrodė kaip sapnų sapne!

Ir nuo tų metų man ant veido

Nevieši rytmečio juokai;

Draugai stebėdamies apleido,

Ir bėgo nuo manęs vaikai.

Tada, paėmęs aukso lyrą,

Pravirkdžiau stygomis aidus,

Būrys, apstojęs skausmo vyrą:

„Poeta, – nutarė, – graudus!“

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LG00/Maironis._Pavasario_balsai.LG4500.pdf

Pasirinkti du (galima ir daugiau) interpretacinio aspekto komponentus (dėmenis /aspektus)

Pirmas lygmuo. (Vaizduojamasis pasaulis)

- Eilėraščio tema, problema, žmogaus situacija (kas jis yra, kaip jis jaučiasi, kodėl taip jaučiasi, ką tai reiškia?)
- Kokiomis kalbinės raiškos priemonėmis atskleidžiama lyrinio subjekto būseną?

Antras lygmuo. (Autoriaus idėjos raiška).

- Autoriaus idėjos raiška. Kokios skausmo priežastys ir iš ko jos atpažįstamos? Kokiomis kalbinėmis raiškos priemonėmis išreiškiamas požiūris į poetą, jo dvasinę būseną, santykis su kitais žmonėmis. Idėjos raišką sieti su kontekstu.

VBE rašymo užduočių vertinimo instrukcijos paaiškinimas:

Dėmenimis laikomi iškelto interpretacinio aspekto komponentai, padedantys atskleisti užduotyje pateikto arba rašančiojo pasirinkto aspekto reikšmės. Jie gali būti įvairių lygmenų:

- turinio plotmės (tema, siužetas, veikėjų poelgiai ir pan.);
- raiškos plotmės (pasakotojo perspektyva, stilistinės priemonės, retorinės figūros ir pan.);
- struktūros plotmės (teksto kompozicija) ir kt.

Jeigu interpretuojant tekstą aptariamas *tik* lyrinis subjektas, *tik* teksto siužetas, *tik* veikėjų poelgiai ar pan., tai laikoma vieno dėmens išnagrinėjimu. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/12/VBE-rasymo-uzduociu-vertinimo-instrukcijos-paaiskinimas_20231117.pdf

Viljamas Šekspyras, 77 sonetas, vertė Aleksys Churginas

Tiksėdamos minutės laiką skaito,
O veidrodis tau sako: žilas tu.
Kad tavo mintys vėjais nenuėitų.
Paskleiski jas ant puslapių baltų.

Greitasis Laikas neaplenkia nieko;
Kur tyliai bėga jis – nežino niekas.
Gilių raukšlių, kurias jisai palieka.
Jokia jėga išlygint nepajėgs.

Tai, ką galvoji tu, ką akys mato,
Kas veikia tau išdils iš atminties,
Ant popieriaus išklok: po daugel metų
Tau brangūs bus vaikai tavos širdies.

Užuomarštyje ilgąmet išnykę,
Jie ateity pravers ne vieną sykį.

Viljamo Šekspyro 77 soneto interpretacija (kalba netaisyta)

„Gyvenimas pats savaime nėra nei gėris, nei blogis, o tik jų buveinė; koks jis bus, priklausys nuo mūsų pačių“, – teigia vienas Renesanso epochos filosofų, vadinamas humanizmo tėvu, Mišelis de Montenis (gyveno XVI a.). Panašų požiūrį galima pastebėti anglų poeto ir dramaturgo Viljamo Šekspyro kūrinuose. Poetas yra vienas žymiausių Vakarų Europos Renesanso kūrėjų, garsus tiek dėl savo tragedijų (pavyzdžiui, „Romeo ir Džiuljeta“, „Hamletas“), tiek dėl 154 sonetų. Kiekviename sonete vaizduojama maža žmogaus drama ir pateikiamas problemos sprendimas. Juose dažniausiai vyrauja tos pačios temos: meilė ir draugystė, laikas ir žmogus, meno jėga, moralinė atsakomybė. 77 sonete atskleidžiamos dvi V. Šekspyriui svarios temos – laikas ir žmogus, menas ir žmogus. Jame atskleidžiamas žmogaus santykis su laiku ir koku būdu galima įveikti šią neįveikiamą jėgą.

Problema ir jos vaizdavimas: žmogaus santykis su laiku

Žmogus negali nugalėti laiko. Laiko galia atskleidžiama vaizduojant žmogų, pavaldų laikui. „Greitasis Laikas neaplenkia nieko“, – žodis „Laikas“ yra parašytas didžiąją raide. Šia **antonomazija** pabrėžiama laiko jėga, stipresnė už žmogų. V. Šekspyras **laiką personifikuoja** ne pirmą kartą, pavyzdžiui, 65 sonete teigiama: „Šiurpi mintis! Prieš Laiką – mes bejėgiai.“ **Personifikacija** laiką vaizduoja kaip žmogui nepavaldų reiškinį. Poeto manymu, laiko nebūtų įmanoma aplenkti, įveikti net, jei jis įgautų žmogiškąją formą. V. Šekspyras, laiką apibūdindamas, **jį derina su epitetu „greitasis“**. Vartojama **įvardžiutinė būdvardžio forma** pabrėžia šią laiko savybę. Kitoje soneto vietoje laikas **metaforiškai apibūdinamas** kaip nepastebimas ir nežinomybė („Kur tykia bėga jis – niekas nežino“). Žmogaus bejėgystei parodyti **pasitelkiamas veidrodis**, kuriame jis mato savo pokyčius, žilus plaukus, raukšles. Nors toks požiūris į gyvenimo trukmę beveik atitinka Baroko epochos mąstymą, apibūdinamą posakiu: „memento mori“, Šekspyro kūrybą labiau būtų galima pavadinti pereinanąja faze iš Renesanso, kadangi tuo metu jau visuomenėje pradeda atsirasti Baroko pasaulėžiūrą atitinkančių **motyvų ir temų**. **Taigi, poetas laiką apibūdina kaip visagalį, kuris veikia greitai ir ramiai, todėl žmogus nespėja susivokti, kaip jų gyvenimas prabėga. Todėl eilėraščio žmogus ne tik raginamas susitaikyti su savo bejėgyste, bet tai, „kas išdils iš atminties“ įamžinti kūryba.**

Problemos sprendimo būdas: kūryba įveikia laiką

Kūryba – gali padėti nugalėti laiką. Nors nuo laiko galios pabėgti neįmanoma, V. Šekspyras vis tiek tiki, kad menas yra jausmų ir to, kad išdyla iš individo ir žmonijos atminties, įamžinimo forma. Jau pirmoje strofoje lyrinis subjektas guodžia liūdintį žmogų: „Kad tavo mintys vėjais nenueitų, / Paskleiski jas ant puslapių baltų“, – ir parodo problemos sprendimo būdą. Žmogaus mintys yra tik energija, paleista į orą, kol jos nėra užrašytos. V. Šekspyras pasirenka įvardį „tavo“, kad skaitytojas įsigilintų į užrašytus žodžius, tekstas atrodytų labiau asmenišką. Metaforiškas posakis („mintys vėjais nenueitų“) apibūdina minčių laikinumą, jei šios neįgauna stabilesnės formos. Poetas vartoja įvairias menines priemones, kad atkreiptų skaitytojo dėmesį į skelbiamą mintį – meno jėga gali nugalėti viską. Paskutiniai žodžiai: „Užuomaršytyje ilgąmet išnykę, / Jie ateity pravers ne vieną sykį“, – virsta problemos sprendimu, nes būtent menas padeda likti neužmirštam, tai yra ir galimybė pasidalinti savo išmintimi su ateinančiomis kartomis. Žodis „Jie“ taip pat parašytas didžiąja raide (nors juo prasideda eilutė), kaip ir „Laikas“, todėl galima daryti prielaidą, kad „Jie“, meno kūriniai, ir Laikas yra lygiavertės jėgos. Anglų poetas šiame sonete išaukština kūrybą kaip stiprią jėgą, kuri gali įveikti net visagalią laiką.

Kūrinio kultūrinė vertė (apibendrinimas)

Taigi, Renesanso poetas ir dramaturgas Viljamas Šekspyras 77 sonete sprendžia visiems aktualią problemą, kaip įveikti žmogui Likimo suteiktą gyvenimo trukmę, kaip pasipriešinti Laikui. Menas yra aukščiausia forma, jis sugeba įveikti net stipriausias jėgas ir išlikti ilgiau negu pats kūrėjas, taip žmogus laimi kovą su laiku. Ši mintis inspiravo ir vėliau kūrėjus, pavyzdžiui, Lietuvos Baroko epochos poetą M. K. Sarbievijų, jis savo odėje „Publijui Memijui“ rašė: „Tik darbais žmogus atminty išlieka, / Amžius gyvena.“ (Austėja, Vilniaus licėjus)

Kūrinio interpretacijos objektyvumas ir subjektyvumas

Kūrinio prasmė visuomet yra autorinė prasmė, bet geras kūrinys gali atverti daugiau prasmių, nei pats autorius galėjo numanyti.

V. Zaborskaitė nurodo keletą sąlygų, kurių turi laikytis skaitytojas.

1. Turi mokėti kalbą, kuria parašytas kūrinys.
2. Jis privalo atsižvelgti į visus poetinės kalbos elementus, suvokti jų funkcijas tekste.
3. Atsižvelgti į žanro reikalavimus ir galimybes.
4. **Svarbiausia – pasirinkti tokią interpretaciją, kuri leistų visus kūrinio elementus pajungti autoriaus koncepcijai suprasti.**

Autoriaus idėjai, perspektyvai, požiūriui atskleisti gali padėti biografija, istorinis laikas, laiškai, dienoraščiai, interviu ir kt. (kontekstas).

Interpretacijos planas: Kūrinio / ištraukos / eilėraščio interpretacija

(Vaizduojamasis pasaulis. Raiška. Kontekstas. Prasmė arba VRKP)

I. Įžanga (analizės kryptis)

Kontekstas (autorius)

Epocha, kuriai priklauso rašytojas.

Kūrėjo pasaulėžiūra, kūrybos savitumas.

Kryptis, kuriai priklauso kūrėjas ir kūrinys.

Kūrinio žanras, tema, problemos.

Ištraukos vieta kūrinyje (trumpai nusakyti, kas buvo prieš tai) ar kokiam rinkiniui/laikotarpiui priklauso.

Pavadinimo nuorodos.

Interpretacinis aspektas.

II. Dėstymas

1. Kas vaizduojama:

Ištraukos / eilėraščio turinys / kompozicija.

Žmogaus situacija (laikas, erdvė, jo jausena).

Veiksmo (įvykių) / Vyksmo (vaizdų, emocijų, minčių) raida/kaita.

Santykių su objektu (kas jis) kaita.

Veikėjo nuotaikos kaita, kas ją lemia, būsenos kaita.

Problemų, stygių, vertybės.

2. Kaip vaizduojama:

Kompozicija. Paralelės, priešpriešos, motyvai.

Pasakotojas, jo santykis su objektu.

Pasakotojo kalba, jos formos (PAS).

Veikėjų kalba (monologai, dialogai).

Meninės raiškos priemonės, detalės, spalvos.

Kontekstai, esantys kūrinyje, asociacijos, aliuzijos.

3. Ką tai reiškia (visumos prasmė):

Kas paaiškėja iš ištraukos / eilėraščio veikėjų/lyrinio aš kalbos, elgesio ir meninės raiškos: problemų sprendimo būdai, pažiūros.

Autoriaus vertybės, idėjos.

Pagrindinė mintis.

III. Pabaiga (išvados):

Kūrinio / ištraukos / eilėraščio vertė (kultūrinė, estetiškai, etinė, meninė)

Svarbiausios autoriaus idėjos, atpažįstamos tekste.

Kūrybos bruožai, būdingi šiam tekstui.

Teksto / kūrinio vertė ir aktualumas.

Prozos kūrinio arba ištraukos analizė

1. Išorinis kūrinio kontekstas.
2. Kūrinio temos, problemos ir idėjos.
3. Kūrinio ar ištraukos vaizduojamojo pasaulio ypatumai, vieta kūrinyje.
4. Vaizduojamasis pasaulis: laikas, erdvė, **veikėjų** situacija, jų siekiai ir poelgių motyvai, **pasakotojo** vaidmuo.
5. Idėjų, pagrindinės minties raiška (vidinio veikėjo pasaulio raiška).
6. Sąsajos su tradicija ir novatoriškumas: temų, problemų, veikėjo vertybių, idėjų ir charakterių vaizdavimo panašumas ir skirtumai kituose kūrinuose (literatūrinis kontekstas).
7. Kūrinio meninė, kultūrinė, asmeninė vertė.

Eilėraščio analizė

1. Žanrinės ir stilistinės ypatybės: eilėraščio tipas, literatūros kryptis, kuriai priklauso eilėraštis (**teorinės žinios**);
2. Lyrinio subjekto situacija, jo santykiai su objektu, **išgyvenimų kaita**: vyksmas ar veiksmas (**turinio ir raiškos analizė**);
3. Išgyvenimų kaitos lėmėjai: pasaulėvoka, istorinės, kultūrinės ar egzistencinės priežastys (**konteksto aptarimas**);
4. Eilėraščio prasmė: problemos, pagrindinė mintis, kūrinio vertė (**idėjų apibendrinimas**).

Dramos kūrinio ištraukos analizės pavyzdys

1. Remdamiesi kūrinio kontekstu ir pateiktu dramos veiksmu aptarkite veikėjų situaciją. Kokios priežastys verčia juos veikti? Suformuluokite problemą, kurią sprendžia veikėjas (-ai).
2. **Kaip veikėjas / veikėjai elgiasi dramatinėje situacijoje?** Aptarkite, kokiais būdais autorius atskleidžia veikėjo (-ų) būseną.
3. Kokius personažo charakterio bruožus, moralines nuostatas, siekius, vertybes atskleidžia vaizduojama situacija?
4. Kaip keičiasi veiksmo atmosfera, personažo nuotaika, jo situacija šioje dramatinėje situacijoje (veiksme)? Kas lemia jos kaitą? Kokių veiksmų jis ketina imtis toliau?
5. Suformuluokite ištraukos (veiksmo) pagrindinę mintį, ją susiekite su kūrinio idėja ir autoriaus tikslais.

V. Krėvės dramos „Skirgaila“ ištraukos analizės pavyzdys.

Probleminio klausimo svarstymas remiantis pateiktu tekstu reikalauja požiūrio vertinimo

Tai samprotavimo rašinys.

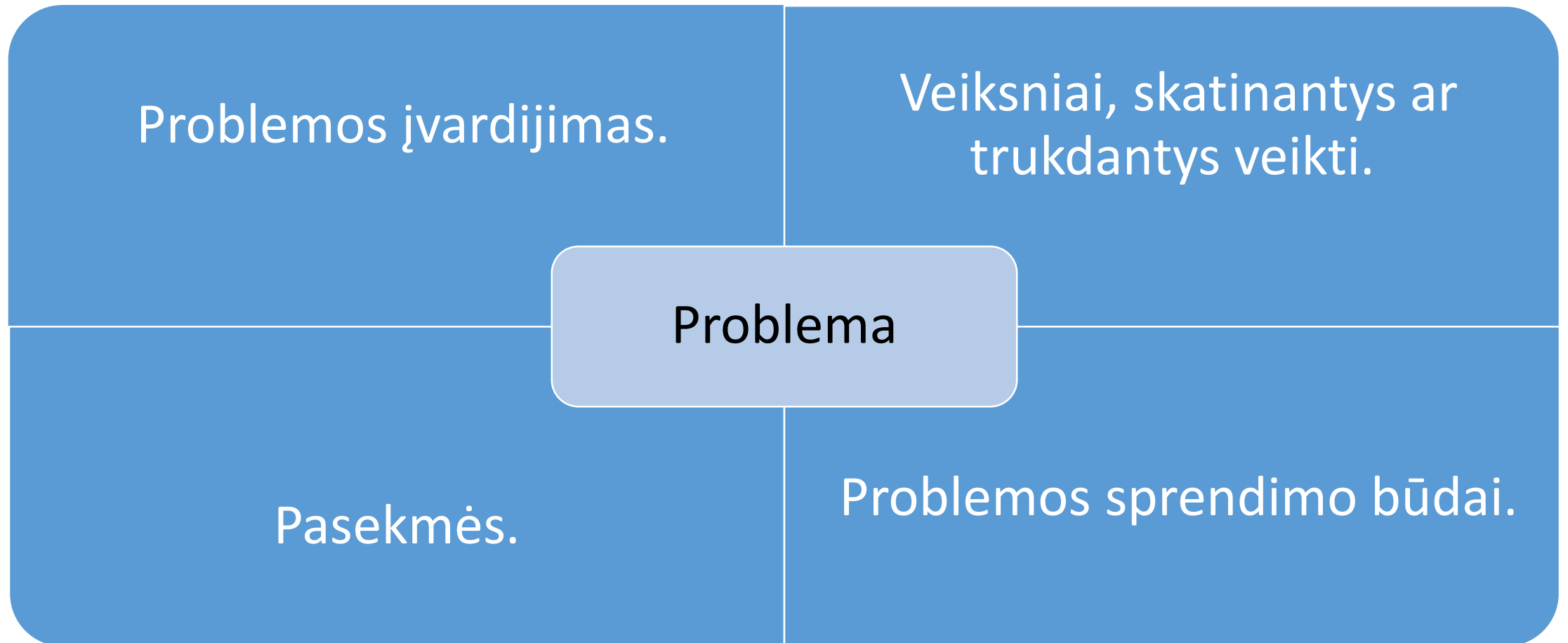
1. Pateikiamas **tekstas**. Būtina **remtis pateiktu tekstu**.
2. Pateikiamas **probleminis klausimas**. Probleminis klausimas svarstytinas ne tik atsižvelgiant į **pateiktą tekstą**, bet ir **remiantis savo asmenine ir kultūrine patirtimi**.
3. Rašoma **publicistiniu stiliumi**.
4. Rašantysis, atsižvelgdamas į pateikto teksto tematiką ir jame keliamas **problemas**, plačiau **svarsto įvairiomis susijusiomis** (moralės, istorijos, visuomeninio gyvenimo, politikos, meno) temomis, **kritiškai** žvelgia į tikrovės reiškinius.

Probleminio klausimo svarstymas remiantis pateiktu tekstu reikalauja požiūrio vertinimo

Tai samprotavimo rašinys.

1. Pateikiamas **tekstas**. Būtina **remtis pateiktu tekstu**.
2. Pateikiamas **probleminis klausimas**. Probleminis klausimas svarstytinas ne tik atsižvelgiant į **pateiktą tekstą**, bet ir **remiantis savo asmenine ir kultūrine patirtimi**.
3. Rašoma **publicistiniu stiliumi**.
4. Rašantysis, atsižvelgdamas į pateikto teksto tematiką ir jame keliamas **problemas**, plačiau **svarsto įvairiomis susijusiomis** (moralės, istorijos, visuomeninio gyvenimo, politikos, meno) temomis, **kritiškai** žvelgia į tikrovės reiškinius.

Probleminio klausimo svarstymas

Problemos analizė skirtingų žanrų kūrinuose

- Problemos įvardijimas.
- Problemos priežastys.
- Problemos sprendimo būdai.
- Pasekmės.
- *77 Šekspyro soneto problemos. Kaip įveikti laiką? Ar įmanoma pasipriešinti laiko galiai? Kodėl žmogų baugina tekančio laiko pojūtis?*

Problema ir sprendimo būdai poezijoje. Eilėraščių lyginimas

Adomas Mickevičius
Piligrimas

Po mano kojų kraštas prabangos ir turtų.
Viršuj gilus dangus, greta mieli veideliai,
Bet veržiasi širdis į tolimąją šalį,
Kad praeities dienas svajonėse atkurtų.

O Lietuva! Mieliau miškai man tavo gieda
Už lakštutes Baidaruos, mergeles Salhyre.
Linksmiau klampodavau po tavo drėgną girią,
Nei čia minu marvas ir ananasų žiedą.

Taip tolimas! Tokios įvairios čia vilionės!
Dėl ko gi nuolat skrenda ilgesio svajonės
Į tą, kur pamilau aš savo amžiaus rytą?

Ji tėviškėj mieloj, kuri man uždaryta,
Kur primena jai viskas ištikimą draugą.
Ar savo atminimą ji dar šiandien saugo?

Vertė Vincas Mykolaitis-Putinas

Vincas Mykolaitis-Putinas
Klajūnas

Išėjau aš vieną vakarą į gatvę
Gatvę juodą, gatvę purviną ir šlykščią.
Nieks nelydi, nesutinka, nepasiūlo
Apliūdėti mano laimę vakarykščią.

Buvo rūkas. Drėgnos tvoros, kreivos lūšnos.
Kažkas verkė, kažkoks balsas toly spiege...
O rūke kaip žiburiai pakibę žodžiai:
Tavo laimė ir beprasmė, ir bejėgė.

Kažkur ore šniokštė šakos, staugė vielos,
Vielos staugė, vėjas daužė seną skardą.
Kažkas šaukia. Klausia vardo? Ne tai monai
Pamiršau aš vakar dieną savo vardą.

Nesustojau, nepatyrčiau, kas ten šaukia,
Tikėjau per gatvę juodą, gatvę šlykščią
Į tą naktį, į tą rūką, į tą vėją
Apliūdėti savo laimę vakarykščią.

Pavadinimo nuorodos, jų analizė

- A. Mickevičius. „Piligrimas“.
- V. Mykolaitis-Putinas. „Klajūnas“.
- S. Nėris: „Keleivis“, „Amžinas keleivis“, „Klajūnėlis“ iš rinkinio „Diemedžiu žydėsiu“, 1938.
- B. Radzevičius. „Žemės keleiviai“.

Užduotys

Hipotezės kėlimas (ko tikėtis iš pavadinimo?)

- Kokią **temą, problemą, požiūrį** nurodo pavadinimai?
- Kokią **pagrindinę mintį** galima suformuluoti remiantis pavadinimais?
- Išskaidyti **pagrindinę mintį į teiginius** ir parašyti pasirinkto eilėraščio **interpretaciją remiantis pavadinimu**.

Pagrindinės minties formulavimas remiantis pavadinimais (mokinių formuluotės)

- Žmogus pasmerktas amžinai kelionei.
- Su tikslu ar be tikslo, fiziškai ar dvasiškai žmogus nuolat keliauja.
- Žmogaus gyvenimas – amžina kelionė, bandymas atrasti ar pasiekti tikslą.
- Žmogaus gyvenimas – tai nesibaigianti gyvenimo kelionė, kurios metu siekiama savo būties įprasminimo.
- Žmogaus gyvenimo kelionė – ne tik pasaulio, bet ir savęs pažinimas bei savo vietos pasaulyje paieška.
- Pavadinimai atkleidžia neramią žmogaus vidinę būseną, vedančią į dvasinę kelionę, nesibaigiančias prasmės paieškas, transcendentinės patirties siekį.
- Žmogaus gyvenimas yra viena kelionė, kurioje žmogus atranda savo tikslą arba paklysta amžiams.

Individas leidžiasi į egzistencinę kelionę dėl vidinių priežasčių arba priverstas išorinių aplinkybių (teiginys)

Adomo Mickevičiaus sonete „Piligrimas“ lyrinis subjektas leidžiasi į kelionę vedamas vidinių paskatų, o pirmoji to užuomina yra eilėraščio pavadinimas – į piligriminę kelionę išsiruošęs žmogus paprastai trokšta aplankyti šventąsias vietas ar atrasti savąjį pasaulimą, gyvenimo prasmę. Panašu, jog eilėraščio žmogus pastarąjį tikslą jau yra pasiekęs: „Bet veržiasi širdis į tolimąją šalį“, – taria jis pirmoje strofoje. Tėvynės kaip egzistencinės prasmės suvokimą patvirtina ir tolimesnė subjekto išpažintis, kurioje jis prisipažįsta branginantis Lietuvos gamtą ir pojūčius, kylančius iš sąlyčio su jos gamta: „Mieliau miškai man tavo gieda“, „Linksmiau klampodavau po tavo drėgną girią“. Iš šių sentimentalių prisiminimų bei aiškaus gyvenimo patirčių vertinimo (aukštesniojo laipsnio prieveiksmiai nurodo: svetimame krašte „greta mieli veideliai“, bet gimtinėje „mieliau miškai gieda“, „linksmesnis klampojimas“) galima spręsti, jog eilėraščio žmogus pasižymi užtikrintu gyvenimo įprasminimo suvokimu. Nepaisant to, jo įsitikinimų tvirtybė yra išbandoma dvasiniu iššūkiu: „Tokios įvairios čia vilionės!“, – apibendrina subjektas svetimo krašto jam siūlomus turtus, pramogas. Jis, visai kaip keliaujantis tikintysis, yra gundomas nuodėmių, tačiau joms atsispiria ir lieka ištikimas savo vertybėms, t. y. tėvynei, į kurią „nuolat skrenda ilgesio svajonės“, kurią jis „pamilo savo amžiaus rytą“. Čia verta atkreipti dėmesį į dar vieną kontrastą – apie „lakštutes Baidaruos, mergeles Salhyre“ rašoma dalykiškai, o prisirišimui prie gimtinės išreikšti pasitelkiamos vaizdingos, dinamišką jausminę liniją tėvynės link brėžiančios romantinės metaforos (širdies veržimasis, ilgesio svajonių skridimas). Paradoksalu, bet būtent susidūrimas su pagundomis artimoje aplinkoje subjektui iš tiesų naudingas, nes lemia tikrųjų prioritetų įsitvirtinimą jo sąmonėje. Taigi tikėtina, jog A. Mickevičiaus eilėraščio piligrimas keliauja ne tik tam, kad atrastų savo egzistencinę tiesą, bet ir tam, jog įsitikintų jos patvarumu ir savo atkaklumu jos siekiant.

Išorinės aplinkybės

Į lyrinio subjekto situaciją taip pat galima pažvelgti iš priešingos perspektyvos ir teigti, jog iškeliauti jis buvo priverstas dėl išorinių aplinkybių. Tokią hipotezę visų pirma galima grįsti paties A. Mickevičiaus gyvenimo aplinkybėmis, kai XIX a. trečiame dešimtmetyje jis buvo ištremtas į Rusijos imperiją dėl įsitraukimo į anticarinę veiklą (priklausymą Filomatų draugijai) Vilniuje. Išleistas iš kalėjimo žymusis romantikas tęsė literatūrinę bei visuomeninę veiklą – Maskvoje išleido „Krymo sonetų“ ciklą, poemą „Konradas Valenrodas“, dirbo Maskvos užsienio reikalų kolegijos archyve, tačiau, kad ir kaip troško, į Lietuvą nebesugrįžo. Pasmerktas iki gyvenimo pabaigos keliauti po užsienio kraštus (vėliau dirbo Romoje, Paryžiuje) poetas ilgėjosi tėvynės, nesiliovė tikėtis į ją sugrįšiąs. Todėl natūralu, jog viltis ir gimtinės ilgesys virto A. Mickevičiaus kūrinių pagrindinėmis ašimis. Nors iš vienos pusės, kaip ir savo noru vykdoma piligriminė kelionė, tai sustiprino tremtinio meilę gimtajam kraštui, tačiau nepaneigiama ir tragiško likimo pajauta, kai vienintelė ryšio su tėvyne palaikymo forma virsta kūryba ir prisiminimai apie ją: „Ji tėviškėj mieloj, kuri man uždaryta, <...> / Ar mano atminimą ji dar šiandien saugo?“. Tik paskutiniojoje strofoje atskleidžiama, jog ilgu ne tik Lietuvos, bet ir numanomos mylimosios (Ji tėviškėj mieloj“), o tai subjekto lemčiai suteikia dar daugiau dramatiškumo. Svarbu ir tai, jog dvi paskutinės strofos baigiamos retoriniais klausimais, į kuriuos, tikriausiai, atsakymo nebus sulaukta – tai įrodo, jog keliaujantysis išvykęs ne savo valia, priešingu atveju taip trokštamus atsakymus galėtų rasti grįžęs gimtinėn. Be to, buvimas ne tik atskirtyje, bet ir nežinioje virsta dar viena sunkios subjekto kančios priežastimi. Todėl tiek A. Mickevičiaus, tiek jo eilėraščio žmogaus likimas atskleidžia, jog priverstinis gimtinės palikimas asmeniui sukelia daugiau dvasinio skausmo nei teikia naudos.

Klausimų pobūdis ir jų nuorodos

- „Ar yra teisingo gyvenimo standartas?“– reikia atsakyti į klausimą (parodyti du požiūrius).
- „Kaip išlikti autentiškam vartotojiškame pasaulyje?“ – galima parodyti du gyvenimo būdus, kurie lemia autentišką būtį.
- „Kas lemia žmogaus pasirinkimus?“– galima nurodyti du veiksnius (vidiniai ir išoriniai veiksniai.)

Maironis „Uosis ir žmogus“ – medžio ir žmogaus likimo analogija (nežinomas žinomo autoriaus tekstas)

[http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LG00/Maironis. Pavasario balsai.LG4500.pdf](http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LG00/Maironis._Pavasario_balsai.LG4500.pdf)

Galimi analizės aspektai pagal pasiekimų lygius:

1. Gyvenimo etapai: Jaunystė, branda, senatvė.
2. Kartų ryšys: auga, augina, tarnauja.
3. Gyvenimo prasmės apmąstymas kuriant medžio ir žmogaus likimo paralelizmą.
4. Gyvenimo tęstinumo idėja ir jos meninė raiška.

Rašymo užduotys

1. Remdamiesi Maironio eilėraščiu „Uosis ir žmogus“ ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite tema *Kodėl svarbus kartų ryšys (priežastys) arba Kokiais būdais žmogus gali įprasminti savo gyvenimą (būdai)*.
2. Pateikite Maironio eilėraščio „Uosis ir žmogus“ interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą. Siūloma atkreipti dėmesį į kuriamą žmogaus ir medžio likimo paralelę (išplėstinis kursas). Kaip eilėraštyje sprendžiama gyvenimo prasmės problema (bendrasis kursas)

Pateikite eilėraščio Maironio eilėraščio „Augo putinas“

[http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LG00/Maironis. Pavasario balsai.LG4500.pdf](http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LG00/Maironis._Pavasario_balsai.LG4500.pdf) interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą.

Siūloma atkreipti dėmesį į tai, kaip eilėraštyje kuriama įtampa tarp mergaitės troškimų ir jai taikomų moralės normų.

Parašykite probleminio klausimo svarstymą *Ar pasikeitė moters vaidmuo visuomenėje?*

Atsiskaitymas iš Juozo Apučio ir Jurgio Kunčino kūrybos

Remdamiesi pasirinktu **Juozo Apučio apsakymu ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite tema** „Ar yra teisingo gyvenimo standartas?“ arba „Kas subrandina jauną žmogų?“ (450 žodžių rašinys).

Remdamiesi pasirinkta **Jurgio Kunčino romano ištrauka pasvarstykite tema** „Ar meilė gali išlaisvinti?“ arba „Kaip išlikti laisvam prievartos pasaulyje?“ (450 žodžių rašinys).

Kas subrandina jauną žmogų? (Igno įžanga)

Kiekvienas jaunas žmogus savo gyvenime susiduria su sunkiu išbandymu – jis turi nueiti ilgą ir sunkų kelią, kad taptų brandžiu, sąmoningu, savarankiškai veikiančiu, save kaip atskirą būtybę suvokiančiu individu. Žymus šveicarų psichologas, vienas iškiliausių XX amžiaus mąstytojų Karlas Gustavas Jungas kalbėdamas apie šį procesą vartojo terminą „individuacija“ – tai natūralus psichinės raidos procesas, kai realizuojamos žmogaus unikalios savybės ir jis tampa asmenybe, kai jam nebereikia kitų žmonių ir iššūkius jis gali priimti kaip normalų dalyką, pats juos įveikti. Augantys jauni medeliai tampa medžiais tik tada, jei atlaiko vėjus ir audras – toks pat yra ir jaunas žmogus.

Juozo Apučio novelės analizė kaip argumentas (Igno pastraipa)

Tam, kad iš gilės virstų ažuolu, jaunas žmogus, veikiamas sunkios naštos ir atsakomybės, turi savarankiškai įveikti užgulusius sunkumus. Tokia situacija aprašoma XX a. antrosios pusės rašytojo, iškiliausio sovietinio laikotarpio moderniosios psichologinės novelės autoriaus Juozo Apučio novelėje „**Vakarėjant gražios dobilienos**“. Kūrinyje pasakojama apie netikėtai šeimos galvos pareigas prisiėmusį berniuką, turintį pasirūpinti sergančiu tėvu. Vaiko nuoširdų rūpestį atskleidžia mažos detalės – jis jau iš vakaro pasiruošia vežimą, kad ryte būtų galima kuo sparčiau tėvą pristatyti į ligoninę, o kelionės metu stengiasi apvažiuoti kiekvieną akmenį ar duobę, vadžias laiko kaip gali tvirčiau – kad tik tėvui mažiau skaudėtų. Sūnaus meilės ir artumo įrodymu tampa epizodas ligoninėje, kurioje susiduriama su neteisybe, biurokratija bei apatija. Atrodytų, jog šią problemą išspręsti turėtų suaugęs žmogus – berniuką lydintis dėdė, tėvo brolis, tačiau jis pabūgsta pasipriešinti galios pozicija disponuojančiam valdininkui ir sugeba tik ištarti sovietmečiui būdingą frazę: „Gera, drauge...“ Šį dėdės konformizmą išryškina taiklus palyginimas: „Dėdė dabar jau buvo lyg ir koks žmogaus už stalo bendras.“ Visgi drąsus berniuko elgesys iškyla kaip priešprieša sovietinio servilizmo kompleksą turinčiam giminei. Nors būdamas „nelabai didelis“, berniukas ligoninėje ryžtingai braunasi pro žmonių minią, pykstantiesiems tvirtai atsakydamas: „Tėvui būtiniausia prieiti prie daktaro, patikėkit. Be reikalo nesigrūsciau.“ Šis rūpestis ir atsakomybė dėl tėvo gyvybės subrandina berniuką ir jis pats pajunta, „kad viskas <...> jo akyse ir galvoje šitokie atsispindi paskutinį kartą, kad jau niekada taip nebebus.“ Teisybę ginantis ir už tėvo gyvybę kovojantis vaikas patiria individuacijos procesą ir, kaip lietuvių modernizmo rašytojas Jurgis Savickis pasakytų, yra įrašomas į žmonių tarpą.

Rėmimasis „Dobilė. 1954 metų naktį“ (Austėjos pastraipa)

Jaunas žmogus įgyja brandos, kai susidoroja su iššūkiais, prisiima atsakomybę. Būtent lietuvių prozininko Juozo Apučio novelėje „Dobilė. 1954 metų naktį“ vaizduojamas pagrindinio veikėjo Martyno išbandymų kelias. Jaunojo veikėjo Martyno ir jo sergančios motinos gyvenimą remina nupjautos dobilienos ir artima miško linija, skirianti savą, uždara namų erdvę nuo svetimo didžiojo pasaulio, kuris jiems buvo „tik fonas, kokį gali įsivaizduoti netyčia užgriebęs tolimos šalies radijo stotį“. Žinant tai, jog rašytojo Juozo Apučio proza atspindi okupuotos tautos būseną, namus ribojantį mišką galima laikyti istorine nuoroda į Šaltojo karo laikus, kai lietuvių tauta, atskirta nuo pasaulio „geležine siena“, turėjo išgyventi tik savo jėgomis, nesitikėdama jokios pagalbos iš Vakarų pasaulio. Panašioje situacijoje atsiduria novelėje veikiantys personažai (jaunasis Martynas, motina, karvė Dobilė ir šuo), kurie vieni, be jokios išorinės pagalbos, turi atlaikyti grėsmingai artėjančią audrą. Veikėjas Martynas – jaunas, nepatyręs vaikas, idealistas (ramindamas motiną sako, jog „reikia toliau už dobilienos žiūrėti“). Nors veikėjas Martynas jaučia didžiojo pasaulio pažinimo alkį (nori važiuoti į miestą ne tik dėl duonos kepaliuko, bet ir dėl galimybės ištrūkti iš uždaros namų erdvės), vis dėlto užklupusi audra priverčia jaunąjį novelės veikėją pamiršti savo vaikiškas svajones. Šeimoje nėra tėvo – svarbiausios patriarchalinės šeimos figūros, motina serga, todėl jaunasis veikėjas privalo imtis globėjo vaidmens. Dorovinis jausmas priverčia Martyną sutelkti visą valią ir susidurti su gyvenimo siunčiamu išbandymu – Martynas turi surasti naktį audroje pasiklydusią Dobilę – šeimos maitintoją, nuo kurios priklauso šeimos likimas ir motinos savijauta. Tam, kad ją surastų, vaikas turi palikti savo saugią erdvę (namus) ir įžengti į savo išbandymų lauką – dobilieną. Vienintelis vaiko pagalbininkas yra šuo, ištikimai lydintis mažąjį šeimnininką didžiausio išbandymo metu. Veikėjo Martyno dobilienos kirtimas per audrą simbolizuoja vaiko žengimą į jam dar svetimą suaugusio, atsakomybę prisiimančio žmogaus pasaulį. Sunkių išbandymų laiku imituodamas tėvo žodžius, veikėjas Martynas drąsina ir save, ir motiną. Nors atmintyje išlikęs tėvo vaizdinys vaikui tampa dvasine atrama, vis dėlto iki susidūrimo su iššūkiu Martynui nepavyksta tinkamai imituoti tėvo žodžių energijos. Sunkių laikų (karo, okupacijos) metu žmonės sugebėdavo išsaugoti net menkiausią viltį, nes jiems atramą teikė tikėjimas. Tačiau panašu, jog baimė ir patirties trūkumas trukdė pačiam Martynui tvirtai tikėti iš jo lūpų sklindančiais tėvo žodžiais. Tik po išbandymų lauke įgytos patirties ir dvasinės stiprybės veikėjas geba tvirtu ir pasitikinčiu tonu ištarti: „Tu eik, atsigulk, dabar jau viskas susitvarkė.“ Pagrindinio veikėjo charakterio virsmas liudija veikėjo dvasinės brandos pasiekimą: ramus ėjimas keičia bėgimą su griuvinėjimu, drąsa („apsipratimas“) keičia baimę. „Neverta, negali šitaip ištižti, baisus čia daiktas“, – šie veikėjo Martyno žodžiai, simbolizuojantys veikėjo suvyriškėjimą, žymi jaunuolio pergalę – jis laimi įveikdamas gyvenimo siunčiamus išbandymus ir savo silpnumą (baimę). Tad jaunas žmogus dvasiškai subręsta įveikdamas kliūtis, savo baimes.

Išvada (abiejų mokinių panaši)

Apibendrinant galima teigti, kad jaunas žmogus subręsta, kai, susidūręs su sunkumais, jiems nepasiduoda, drąsiai priima likimo siūstus iššūkius (Austėjos išvada)

arba, tvirtai laikydamasis savo įsitikinimų, stoja į kovą su neteisybe (Igno išvada).

Užduotis. Parašykite savo argumentą (pastraipą). Pasvarstykite, ar gali žmogų subrandinti lengvas gyvenimas, galimybė daryti tai, ką nori?

Probleminio klausimo svarstymo ypatumai (argumentavimas kultūrine patirtimi)

Probleminio klausimo svarstymas remiantis pateiktu tekstu.

Temos, problemos supratimas.

- Užduotyje iškelto **probleminio klausimo** ir **teksto ryšio** atskleidimas.
- **Požiūrio** radimas pateiktame tekste. **Problemos sprendimo** būdai tekste.
- Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / **problemos aspektai**, atskleidžiamos jų sąsajos.

Argumentavimas tekstu (bandoma remtis tekstu tik 3 taškai) ir kultūrine patirtimi (asmeninė patirtis tik 5 taškų vertės).

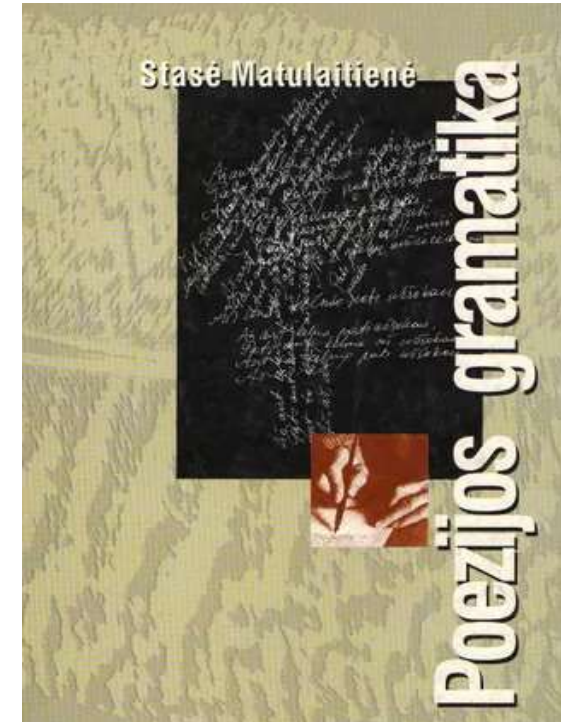
- Požiūrio analizė tekste. Būtinas **polemizavimas** su tekste pateiktu požiūriu / problemos sprendimo būdu.
- Savo **požiūrio** ir kultūrinių **savo argumentų** pateikimas.

Polemika (7 taškų vertės) svarbi rašinio dedamoji (arba du požiūriai), jų argumentavimas.

Literatūros gramatika

„Visos kalbos turi gramatiką – taisyklių sistemą, reguliuojančią vartoseną bei reikšmes, tai turi ir literatūros kalba.“

(Thomas C. Foster „Skaityk literatūrą kaip profesorius“,
2021: 23 psl.)

Raiškos elementai, kuriantys prasmę

- Motyvas – pasikartojantis teksto elementas.
- Detalė – visumos dalis.
- Įvaizdis – meninio vaizdo sudedamoji dalis.
- Pakartojimai kuria teksto prasmę, išreiškia autoriaus idėją, veikėjo būseną.
- Kartojamasis siužetas – kitų tekstų siužetų situacijų įtraukimas.
- Pavadinimo nuorodos (tema, pagrindinė mintis, idėja, problema).
- Metafora – perkeltinės reikšmės frazė.
- Simbolis – autoriaus idėjos išraiška, daikto, reiškinių pavadinimo pakeitimas sąlyginiu ženklu.
- Analogija, kontrastas, parabolė – teksto komponavimo priemonės.
- Aliuzijos – nuorodos į kitus tekstus.
- Kitos meninės raiškos priemonės: sintaksinės, leksinės, fonikos figūros.
- Asociacijos – sąryšis tarp atskirų sąmonės vaizdinių.

Aušra Kaziliūnaitė

regėjau šio pasaulio juodraščių ir pakraščių dvasią

tu esi ugnies medis
kurio šaknys perskėlė saulę
ir išlakė visą vandenį iš rojaus upių

tavo lapai – liepsnos ir pirmų ramybė
ant tavęs noksta varnų kekės
jos nemiega nei dieną nei naktį
nepaliaudamos vardina
mirštančiųjų vardus

jų kranksėjimas suglamžo tylą
kuri čia tik baltas popieriaus lapas
suplėšo ją ir meta
dangaus šiukliadėžėn-vakar

taip, iš tiesų
tu esi ugnies medis
Tasai Kurs Neturi Šešėlio
ir kurio pauksnė
aš sėdžiu
(Aušra Kaziliūnaitė, mėnulis yra tabletė, 2014:47)

Klausimai (atidusis skaitymas)

1. *Ką nurodo pavadinimas? Kokius du analizės aspektus galima išskirti?*
2. *Kokiais pojūčiais išgyvenama pasaulio kaita?*
3. *Kokiomis analogijomis sukurama pasaulio dramatiškumas ir žmogaus trapumas?*
4. *Kokia mitinio pasaulio medžio vaizdinio simbolinė prasmė?*
5. *Koks lyrinio subjekto santykis su transcendencija (Dievu)?*
6. *Kokia vizijos prasmė?*

Galimi analizės aspektai:

*Žmogaus ir pasaulio santykio vaizdavimas. (B.)
Įvaizdžių prasmės eilėraštyje (Išp.)*

*Kaip vertinti pasaulio pokyčius?
Kodėl pasaulio pokyčiai kelia nerimą žmogui?*

Kasparas Pocius apie knygą

„Knygoje „mėnulis yra tabletė“ kuriama nauja estetika, vienijanti filosofines, menines ir revoliucines tendencijas – estetika, kuriai rūpi nebe lyrinio subjekto išgyvenimai, bet intensyviai išgyventas **tapsmas paskirybe**. Šis **tapsmas** neįmanomas, jei nesi **laisvos bendruomenės** dalis. Aušra kalba nebe apie save, bet apie tokią geismo **bendruomenę**, kalba pačiai bendruomenei ir sau jos viduje.“

Žmogaus pasaulėvoka pagal Vytautą Kavolį

1. Žmogaus tapatybė (kaip jis pats suvokia save).

2. Žmogus ir pasaulis:

- Žmogaus prigimtis.
- Santykis su kitais žmonėmis, su visuomene.
- Santykis erdve (su gamta, aplinka).
- Santykis su laiku (istoriniu ir asmeniniu).
- Veiklos orientacija (buitiškoji ar būtiškoji).
- Žmogaus siekiai, vertybių sistema.
- Gyvenimo prasmės suvokimas.

3. Santykis su transcendencija:

- Santykis su Dievu.
- Požiūris į mirtį.

Giedrius Viliūnas, *Literatūra ir pasaulėvoka // Teksto analizė mokykloje*, 1998:177

Santykis su tradicija

Viskas **kartojasi**, betgi viskas **kartojasi truputį kitaip**, jei mūsų gyvenimai būtų tik vienos kitas tiksliai atkartojančios matricos, pasaulis iš nuobodulio tikriausiai būtų seniai išprotėjęs.

Kai **tu sakai** „meilė“ ir kai **aš sakau** „meilė“, mes kalbamės apie tą patį, bet ką aš žinau, gal tavo galvoje meilė – žuvėdra arba gervė, o mano galvoje – žvirblis ar strazdas.

Paukštis visada paukštis, bet kokia jų įvairovė!

Tas pats apie viską: kad ir kas ir **iki kokios begalybės kartotųsi, vis tiek skirsis atspalviai, tonacijos, pagaliau aplinkybės** – tai, kas daro mūsų gyvenimus mūsų gyvenimais. (Valdas Papievis, „EKO“, 2021:76-76 psl.)

Interpretacijos užduotys

Parašykite pasirinkto **M. Martinaičio** arba **Aido Marčėno** pasirinkto **eilėraščio interpretaciją**, suformuluokite **eilėraščio temą**, remdamiesi **eilėraščio kontekstu, turinio ir raiškos analize**, atskleiskite autoriaus **idėją**, apsvarstykite teksto **aktualumą** (450 žodžių rašinys).

Kūrybos šaltiniai ir autentiškumo siekis

M. Martinaitis Nuorašai

Eilėraščius nusirašinėja nuo anksčiau parašytų,
nuo fotografijų, nuo savo gyvenimo,
nusirašinėju nuo vandenų, nuo dangaus,
nuo medžio lapų.

Nusirašinėju nuo bokštų, šventovių,
nuo giesmynų, nuo mirusiųjų,
nuo iškelto Viešpaties piršto.

Nusirašinėju nuo to, ką liečiau,
nuo lūpų, krūčių, nuo prisiminimų,
nuo laiškų, gražių užmirštų niekniekių,
nuo segių, apyrankių.

Nusirašinėju nuo paukščių, nuo gyvulių,
kuriuos glosčiau, šėriau, mušiau,
nuo peilio kriaunų, nuo kraujo,
pasiliejusio asloj.

Nusirašinėju nuo durų rankenų,
kur buvau neįleistas,
nuo tuščių puslapių, nuo to,
kas buvo neparašyta.

*Martinaitis, Marcelijus. Tolstantis: Eilėraščiai. –
Vilnius: LRS leidykla, 2002.*
<http://www.tekstai.lt/buvo/tekstai/martinai/tolstant.htm#kuryba>

A. Marčėnas S E C O N D H A N D

negi dabar čia pradėsiu nuo sėjamo lino
negi tuoj imsiu ir vaižganto kančią išbūsiu
negi auginsiu avis karšiu vilną ar medvilnę rinksiu
kas pasakykite megzti ar austi dar moka

net jei ir audinį kokį nenaują turėčiau
rietimą angliškos vilnos prieš karą senelio taupyta
net jei ir kinišką šilką kuris ir už liepsną lengvesnis
net jei ir ką čia kalbu iš liepsnos vien tik smalkės

ką gi jokių juk nėra galimybių pačiam pasisiūti
talentų tai jau tikrai neturiu už naujus sumokėti
tais kuriuos pirkotės brangiai ar gavot už nieką
jūsų dėvėtais drabužiais dangstau savo sielą

savo virpančią sielą tiesiog man jos būna taip gaila
dangstau ją o ji drabužėlių nešiotų nenori
nenori ir baigta verkšlendama spardos ir daugos
drabužiai ant popieriaus gulas o ji toliau virpa

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Aidas_Mar%C4%8D%C4%97nas_Eil%C4%97ra%C5%A1%C4%8Diai.LI3300.pdf

M. Martinaičio eilėraščio „Nuorašai“ mokinių analizės kryptys

1. **Veiksnių, kurie įkvepia kurti, tema eilėraštyje „Nuorašai“.** Svarbiausios gyvenimo akimirkos, išgyventos tekančio laiko upėje, įamžintos eilėraštyje „Nuorašai“, kuris išleistas jau XXI amžiuje. Eilėraščio strofose plėtojama įkvepiančių **gyvenimo veiksnių tema** (Beatričė).
2. **Kūrybos ir atminties tema.** Mano manymu, eilėraščio „Nuorašai“ pavadinimas rodo, **jog** eilėraštyje (bus) rašoma apie kūrybą bei kaip ji atsiranda. Aš manau, kad pagrindinė kūrinio idėja galėtų būti – **kūryba gimsta iš nugyvento gyvenimo, prisiminimų** (Eimantas).
3. **Kūrybos ir įkvėpimo tema.** „M. Martinaičiui rūpėjo suprati ir išreikšti kūrybos, kaip žmogiško **reiškinio esmę.**“ (Vakarė).
4. **Istorijos įamžinimo tema.** „(Būtent) su inteligentų ir visos tautos vienybės pagalba 1990 metais Lietuvai pavyko išsivaduoti nuo okupantų ir atgauti nepriklausomybę. Lietuvai šis etapas buvo itin svarbus, todėl M. Martinaitis eilėraštyje „Nuorašai“ parodo, **norint įamžinti istoriją, reikia ją perrašinėti.**“ (Tadas).
5. **Kūrybos šaltinių tema.** „2002 m. parašytame eilėraštyje „Nuorašai“ įvardijami visi lyrinio subjekto **kūrybos šaltiniai, objektai**, iš kurių jie (poezija) kyla.“ (Gerda).
6. **Kūrybos ir prisiminimų ryšys.** „Eilėraščio pavadinimas „Nuorašai“ nurodo, jog eilėraštyje bus rašoma apie kūrybą ir kaip ji atsiranda. **Kūryba gimsta iš nugyvento gyvenimo, prisiminimų.**“ (Tadas).

Laisvės tema M. Martinaičio eilėraštyje „Akmenis laisvė“

Akmenis laisvė

Nepajudinamai
esu įmūrytas šventoriuje,
nepriklausomas nuo akmeniskaldžių,
kurie mala ir trupina akmenis,
užlieja asfaltu, grindžia gatves.

Esu laisvas nuo akmentašių,
kalančių postamentus, įžymybių biustus,
tironus ir maldingus šventuosius.
Esu laisvas nuo bučiuojančių akmenį.

Esu absoliučiai laisvas,
neturėdamas lyties, kraujotakos,
virškinimo trakto, negalėdamas vaikščioti.
Esu laisvas būti akmeniu.

Esu niekam netrukdantis,
neišduodantis,
neapkaltinamas kraujomaiša, neištikimybė:
esu laisvas būti amžinu.

Tema: Laisvės apmąstymas

Probleminis klausimas: Kodėl, akmuo įmūryta šventoriuje, yra laisvesnis už žmogų?

Pagrindinė mintis. Akmeniui nereikia taikytis prie aplinkybių ir galią jo likimą lemti turinčių asmenų.

Savasties idėjos raiška (mokinių įžvalgos):

- Kalbama pirmuoju asmeniu.
- Anafora „esu laisvas“ atskleidžia svarbiausią egzistencinę vertybę.
- Priklausomybių pavidalų išvardijimas parodo žmogaus gyvenimo absurda, nes žmogus priverstas pataikauti, garbinti, negali išvengti klaidų dėl savo ribotumo.
- Žmogus paklusnus laikui, ir turi prisitaikyti prie jo, nes yra mirtingas, silpnas, o akmuo simbolizuoja amžinybę, jo vieta liudija šventumą ir pastovumą kaip amžinas vertybės.

Kontekstas: krikščioniškoji ir modernioji kultūra.

- Pagrindinė mintis: pastovios vietos kultūroje ir erdvėje turėjimas (fizinis ir dvasinis stabilumas) apsaugo nuo klaidų, leidžia išsaugoti savastį.
- Parašykite probleminio klausimo svarstymą *Ar įmanoma absoliuti laisvė?*

Marcelijaus Martinaičio eilėraščio „Akmens laisvė“ interpretacija

Marcelijus Martinaitis – XX amžiaus antrosios pusės ir XXI amžiaus pradžios poetas, kurio šaknys ir savimonė glūdi agrarinėje, tradicinėje kaimo kultūroje. Gyvenimas vis labiau globalėjančiame mieste ir išgyventos sovietų okupacijos patirtys skatino M. Martinaitį poezijoje grįžti prie savo ištakų, apmąstyti žmogaus savasties ir buvimo savimi problematiką. Galbūt iš to gimė ir jau nepriklausomybės laikais parašytas eilėraštis „Akmens laisvė“, kuriame akmuo tampa besąlygiškos laisvės, amžinybės ir buvimo tuo, kuo esi, idėjų įkūnytoju.

Eilėraštis remiasi šventoriuje įmūryto akmens **personifikacija**: būtent akmeniui, gamtos stichijų objektui, suteikiamas balsas, gebėjimas mąstyti ir jausti (tai rodo kiekvienoje eilėraščio strofos pradžioje pasikartojanti **anafora „esu“**). Šis akmuo iš pažiūros neypatingas: jis neapdirbtas, niekaip nepagražintas, tik įmūrytas šventoriuje. Akmuo, gamtos elementas, čia įliejamas į kultūrą (šventorius – žmogaus kūrinys), tačiau vis tiek išlieka akmeniu. Pabrėžiama, kad toks akmuo nebepavaldus niekam: nei žmogui, nei laikui, nei idėjai (absoliučios laisvės įspūdį kuria pasikartojantys žodžiai „laisvas“, „nepriklausomas“). Teigiama, kad jis neatlieka jokių buitinių funkcijų (nei asfalto, nei grindinio), jis ne garbinimo objektas (nes laisvas nuo „akmenį bučiuojančiųjų“, t. y. **metafora** įvardintų aukštesniąsias jėgas garbinančiųjų) ar skulptūra, biustas, vaizduojantis maldingą šventąjį ar tironą. Laisvės akmeniui teikia ir tai, kad jo niekaip nevaržo ir neapriboja paprastieji gyvybiniai poreikiai: jis neturi lyties, kraujotakos, jam nereikia valgyti ar vaikščioti, todėl yra nepavaldus žemesniesiems instinktams ir mirčiai. Akmens prigimtis leidžia jam taikiai sugyventi su visu likusiu pasauliu – juk neap kaltinsi jo žmogaus nuodėmėmis: išdavyste, kraujomaiša ar neištikimybe. **Taigi, šventoriuje įmūrytas akmuo visiškai laisvas būti savimi**. O akmens savastis – „būt amžinu“ (tokią interpretaciją siūlo ne tik eilėraštis, bet ir paties akmens, kaip **amžinybės simbolio, reikšmė kultūroje**). Galima sakyti, kad eilėraštyje atsakoma į klausimą, kurį **kelia pavadinimas** (kuo akmuo laisvas?): **akmuo laisvas tuo, kad jis netarnauja žmogui, jo iškeltiems politiniams tikslams ir pramanytoms idėjoms; priešingai, jis amžinas, „nepajudinamai“ šventoriuje įmūrytas akmuo**.

Šis M. Martinaičio eilėraštis gana novatoriškas – stebina vien jau pasirinkta eilėraščio tema. Atrodytų, kaip akmuo gali būti laisvas? Bet štai M. Martinaitis parodo, kad iš tiesų šventoriaus akmuo daug laisvesnis už žmogų, kurio vergiška prigimtis jį verčia tarnauti kitam ir kuris negali (arba bent jau mano negalįs) būti savimi. Eilėraštyje tarsi skleidžiasi dar vienas būties paradoksas: žmogus, visų protingiausioji būtybė, trapus ir laikinas, o paprastas ir mažareikšmis akmuo amžinas. Taigi taip, kalbėdamas apie vieno akmens likimą, M. Martinaitis atskleidžia universaliuosius žmogaus egzistencijos dėsnius.

Ieva Ubartaitė, Vilniaus licėjus

Gamtos ir civilizacijos sandūra

M. Martinaitis

Fotografija: stirnos prie plento

Miške, plento pakraštyje
stirnų pora.

Orumas, savo vertės supratimas.
Gražiai išlenktos nugaros.
Žiūri su panieka.

Joms žinoma viskas, kas anapus griovio:
ši erdvė žmonėms nepriklauso.
Mes esam tenai okupantai:
medžiojam jų brolius ir seseris,
kertam medžius, paliekam šiukšlynus.

Stirnos neperžengia kelio – linijos,
skiriančios du pasaulius:
žmogų ir gamtą, laikinumą ir amžinybę.

Didelės akys – tokias turi dievų motinos.
Joms niekuo nereikia tikėti, –
jos pačios yra tai,
kuo dar tikima.

Ant plento
užrakinęs automobilį,
už kelių žingsnių
anapus linijos
gali dar palikt šitą amžių.

„Universalaus, pasikartojančio kosminio gamtos ciklo akivaizdoje žmogaus gyvenimas kontrastuoja savo vienkartiškumu. Savo vienkartiškumu knygos „tolstantis“ žmogus yra labai vienišas, jo kūrybos sąmonė nesutampa su gamta, jaučiasi joje tarsi nebūtinas intarpas (eil. „Intarpas“). Knygos „tolstantis“ žmogus yra iš tos pačios žemės kaip ir visa gamta, bet ne toks, ir už tą sau pačiam nesuprantamą kitoniškumą tragiškai atsakingas. Nuostabus eilėraštis – „Fotografija: stirnos prie plento“. Ankstesnėse Martinaičio knygose, kaip „Toli nuo rugių“ (1982), „Gailile raso“ (1990), „Atrakinta“ (1996), vilties pasiekti švytintį „kažką“ yra kur kas daugiau, bet dėl to knyga „tolstantis“, nors yra tragiškesnė, nėra mažiau išmintinga.“

Audinga Peluritytė 2003-01-16 [„Literatūra ir Menas“](#)

Poezijos menas ir jo tikslai (kaip jie kinta?)

Aidas Marčėnas

ars poetika

Pasaulis baigias, todėl
reikia rašyti eilėraščius.

Kas dieną tvirtai pasiryžus,
lyg dirbtum kokį prasmingą,
tik tau vienam suprantamą darbą:
statytum namus, laivą
nykstančiai savo šeimynai,
arba restauruotum šventyklą
numirusios andai religijos.

Reikia rašyti eilėraščius
net ir sekmadieniais, nes
tai yra šventė, tai yra darbas,
prilygstantis kunigo darbui.
Nes pasaulis baigias diena po dienos,
pasaulis baigias netgi sekmadieniais.

Todėl reikia rašyti eilėraščius,
reikia statyti namus, jei juose
ir nebus kam gyventi,
reikia kantriai pamatą rėsti,
diena po dienos, nes galas,
jei Dievas numirs anksčiau nei kalba,
ir kalba anksčiau nei pasaulis.

Marčėnas, Aidas. Dulkės: Eilėraščiai. – Vilnius: LRS leidykla, 1993.

mažuliukas ars poetica

paskutinį kartą gražiai pasakyti
kaip pirmą ir pirmą kartą gražiai
pasakyti kaip paskutinį
vėl pirmą ir vėl paskutinį
kartą gražiai
arba negražiai, bet kad būtų
gražu

pasaulyje, krizės ištiktame

2008 12 01

***Aidas Marčėnas, Dievų taupyklė / gyvenimo srauto poezija. – Vilnius:
Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.***

Aidas Marčėnas

Ars poetica nunc

eilėraštis nėra tekstas, nėra

*audinys,
ženklų sistema semiotikams*

*poezija
trenkia it žaibas, eilėraštis*

*yra
tai,
kas lieka iš audinio ir audėjo*

*anglis
visais jos pavidalais*

*grafitas,
bet nutinka ir deimantų*

*mums,
iškasenoms nenaudingosioms*

Lietuvos rašytojų
sąjungos leidykla
Metai: 2019

Poezijos poveikis skaitytojui (suasmeninimas)

„Iš esmės laikas mūsų nekeičia, tik atveria, išskleidžia. Todėl lyrika visados yra **aš** ir apie **mane**.

Aš ir apie **mane** netgi tada, kai skaitome kūrinius, parašytus prieš šimtus ar tūkstančius metų.

O tie, kurie bus talentingai parašyti po šimtmečio, irgi bus **aš** ir apie **mane**.“

(D. Kajokas, *Lapės gaudymas*, „Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla“, Vilnius, 2013, 84 psl.)

Literatūra

Harvey F. Silver, Richard W. Strong, Matthew J. Perini. *Mokytojas strategas. Kiekvienai pamokai pasirinkti tinkamą, tyrimais pagrįstą metodą*, Vilnius, 2012

Lech Witkowski. „Sprogdinančios idėjos pedagogikoje bei edukacijoje ir dvasinio tobulėjimo procesas“, *Pedagogika / Pedagogy* 2023, t. 149, Nr. 1

Thomas C. Foster, *Skaityk literatūrą kaip profesorius: gyvas ir smagus skaitymo tarp eilučių vadovas*, Vilnius, 2021

Jolanta Zabarskaitė, *Kaip kalba gamina prasmę*, Vilnius, 2022

Viktorija Daujotytė, *Papuliariosios literatūrologijos versija*, Vilnius, 2022

Rita Tūtlytė, *Eilėraščių skaitymas*, V. 1996

Sudarė Giedrius Viliūnas, *Teksto analizė mokykloje*, Vilnius, 1998

Sudarė Giedrius Viliūnas, *Literatūros teksto interpretacijos*, Vilnius, 2000

Sudarė Giedrius Viliūnas, *Literatūros klasikos interpretacijos*, Vilnius, 2001

Vanda Zaborskaitė, *Literatūros mokslo įvadas*, Vilnius, 1982

<https://www.emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/22?ach-4=6&clases=&educations=&types=4>

Regina Dilienė, Dalia Kubilinskienė, *Vaistai nuo baimės* „Dialogas, 2004